

13. Багалеї Д. Отчет об историческом архиве общества от 1 октября 1892 г. по 1 июня 1894 года // СХИФО. – 1894. – Т. 6. – С. XVI–XXIII.
14. ЦДІАУ. – Ф. 1680, оп. 1, спр. 178.
15. Сумцов М. К тридцателетию учено-педагогической деятельности профессора Д.И. Багалея // СХИФО. – 1911. – Т. XX. – С. V–VIII.

Аннотація. *Шийко А.А. Д.І. Багалеї – основатель Харьковського історического архіва. Исследована роль известного историка Д.И. Багалея в создании Харьковського історического архіва. Основное внимание обращено на выявление направлений деятельности ученого как заведующего архива и достигнутые им результаты.*

Ключевые слова: *архив, архивное дело, документы, исторические источники*

Summary. *Shyiko A.A. Bahaliy D.I. – the Founder of the Historical Archive in Kharkiv. The article explores the role of a prominent historian Bahaliy D.I. in the foundation of the Kharkiv Historical Archive. Close attention is given to the identification of the scholar's activity areas as head of the Archive and the achieved results.*

Key words: *archive, files, documents, historical sources*

УДК 94(477)“19”

І.А. Фареній

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ТА “ЗАКОН ІСТОРИЧНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ” МИКОЛИ ЛЕВИТСЬКОГО

Розкрито політичні погляди та політологічні концепції всесвітньо відомого українського кооперативного діяча Миколи Левитського (1859–1936). Показано його ставлення до соціалістичної перспективи розвитку людства, бачення національного питання та закономірностей соціально-політичних процесів.

Ключові слова: *Микола Левитський, політичні погляди, політична думка, політологія*

Діяльність всесвітньовідомого українського кооперативного діяча, т. зв. “артільного батька” Миколи Васильовича Левитського відображена в ряді наукових праць [1–12]. Серед питань, яких торкаються історики, участь М. Левитського у політичному житті. Зазвичай, мова йде про констатацію його членства в Українській Центральній Раді.

Представлена розвідка має метою розширити уявлення про цю людину, показавши теоретичні засади розуміння нею політичних процесів. Поштовхом до її написання стали віднайдені в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського в особовому фонді діяча (ф. 327) праці відповідної тематики. З огляду на високий авторитет, широке визнання М. Левитського серед громадськості, вагомість його позиції для суспільства, політичні уподобання “артільного батька” очевидно справляли помітний вплив на сучасників, чим і зумовлюється їхнє значення та потреба наукового осмислення.

Висхідною основою поглядів М. Левитського були його соціалістичні переконання. Вони мали послідовний характер – Левитський упродовж життя не лише сповідував соціалістичний ідеал, а й відповідно до свого розуміння цього ідеалу активно впроваджував його в практику суспільного життя. У 1918 р. “артільний батько” писав: “У вересні цього року кінчається сорок літ, як я став соціалістом і свідомо... почав роботу на громадських полі”. При цьому “на кооперацію, – продовжував він, – я завжди дивився, дивлюсь і буду дивитись як на роботу, як на діло не утопічного, а практичного соціалізму” [13, 1, 3].

Відомо, що Микола Васильович цікався працями багатьох теоретиків соціалізму: Лассалья, Драгоманова, Чернишевського [14, 873]. Однак, найбільшу повагу в очах Левитського заслужила й очевидно справила вплив на його погляди марксистська теорія суспільного розвитку. Микола Васильович зазначав: “Найкращим прикладом... й зразком для нас може і повинен бути наш великий вчитель і батько наукового соціалізму – Карл Маркс”. Оцінюючи роль німецького мислителя у передбаченні соціальних процесів, писав: “...Безкрай простір великої історичної перспективи... охопив своїм орлиним оком великий Маркс” [13, 5, 9].

Однак, така прихильність до теорії Маркса не зумовила належності М. Левитського до марксистської течії суспільної думки – до марксистів сучасної йому епохи. Більше того, його життя було переповнено гострими дискусіями з представниками марксистського

табору, які тоді й сьогодні виступають предметом великої уваги історичної та економічної літератури. При цьому М. Левитського завжди характеризують як представника народницької чи неонародницької течії суспільної думки.

Розв'язання питання про теоретичну належність М. Левитського вимагає врахування того, що його мисленню був абсолютно неприйнятний догматизм і нехтування морально-етичними аспектами соціальних трансформацій. Він жорстко виступав проти споглядального ставлення до проблем народу, яке, на його думку, спостерігалось в марксистських колах.

Свою позицію “артільний батько” вважав цілком відповідною заповітам Карла Маркса. Погляди сучасних йому марксистів розглядав як наслідок теоретичного догматизму і політичної заангажованості. Він називав своїх опонентів неомарксистами і марксистами-доктринерами, вказуючи на дистанцію між ними і марксизмом як таким. “Як би тільки Маркс міг встати із гроба і почути, – говорив Левитський, – яку нісенітницю кажуть ці люди, прикриваючись його великим ім'ям...” А далі, підкреслюючи невідповідність їхніх дій помислам Маркса, продовжував “мабуть... він їх по голові не погладив би, а взяв би за чуба і добре “намняв би ім чуба”, як кажуть на Україні” [16, 1–2].

М. Левитський критикував марксистів за виправдовування закономірностями суспільного розвитку приватнокапіталістичних тенденцій, розорення і пролетаризації селянства. Він бачив у цьому свідоме нехтування народними інтересами заради зростання революційних настроїв і набуття авторитету відповідними політичними силами. Левитський вважав неприпустимим приносити добробут і душевний спокій народу в жертву вузько-політичним прагненням, стремління захоплення державної влади. “Мене страшно обтяжує і навіть просто мучить, – говорив він, – усяка вузькопартійність, вона часто переходить у вузько-сектантське відношення...” [17, 5].

Левитський був прихильником боротьби за вирішення соціальних проблем за будь-яких політичних умов і режимів. Основний засіб протистояння соціальному гніту він бачив у народній самодіяльності, спрямованій на захист економічних, політичних та культурно-освітніх інтересів широких верств населення. Причому рушійною силою розвитку самодіяльності вважав кооперацію: “Кооперація якраз і розвиває самодіяльність, значить... варто братися за кооперацію” [14, 873].

Щоправда, такий підхід до розв'язання суспільних проблем зовсім не свідчив про антипатію до докорінних політичних змін і революційних перетворень. Принципове вирішення соціальних питань бачилося М. Левитському у національному визволенні українського народу. “Національне визволення поневолених націй – це є перший, необхідний і неминучий етап, перша ступінь до визволення соціального”, – стверджував Микола Васильович [18, 19].

Левитський був прихильником “повного національного і політичного відродження та визволення... матері-України” [17, 2]. В умовах революційних подій 1917 р. він піднесеним тоном писав: “Уже воскресла Україна... Прийшла щаслива година – Яка ж це втіха для душі” [19].

М. Левитський взяв активну участь у подіях Української національної революції. Він був делегатом Національного конгресу [20, 2], сприяв розбудові УНР – очолював відділ державного майна Міністерства земельних справ УНР [21].

У своїх роздумах щодо національного питання М. Левитський часто торкався проблем взаємостосунків України і Росії. Вхідження українських земель до складу Російської держави вважав історичною помилкою. “Україна на своє нещастя і безголов'я приєдналася до Московщини”, – говорив він. М. Левитський дорікав Росії за знищення культурних надбань українського народу, викачування з України діячів культури і освіти для своїх потреб [13, 14–21]. Позитивно оцінював діяльність І. Мазепи, спрямовану на державно-політичний розрив з Російською державою, і вважав російський великодержавний шовінізм небезпечним явищем для історичного поступу українства [18, 25–26]. Микола Васильович болісно реагував на вживання терміну “Росія” щодо УСРР та Радянського Союзу, гостро засуджував вияви “русотяпства” та “зоологічного українофобства”, які розглядав як наслідок збереження “зворушливої традиції деспотів і царів” [22, 1–2, 6–8]. “Як гарно було б, – звертався Микола Васильович до “неукраїнців на Україні”, – якби зрозуміли наше природне, властиве усім народам бажання бути політично ні від кого незалежними” [17, 5].

Обстоюючи національні інтереси українського народу, "артільний батько" був активним прихильником дружби народів і рішуче засуджував шовінізм. "Для мене, перекonanого українця і пристрасно, усіма силами душі своєї бажаного бачити свій народ, свою Україну вільною, політично ні від кого незалежною і самостійною, розвиваючою самостійно свої духовні та економічні сили... для мене всі люди – перш за все брати", – говорив М. Левитський [17, 4].

Микола Васильович категорично заперечував ідею про привілейованість певних націй та їхню нерівноцінність. Визнавав лише факт різниці в рівні розвитку народів. Шовіністичні твердження про виключність певних націй Левицький вважав невідповідними "науковому мисленню" та напрямку "сучасного руху культурних народів і всього людства... до єднання..." [23, 1–2].

М. Левитському була притаманна орієнтація на якнайширше оволодіння досягненнями цивілізації, стремління до найліпших світових зразків культури і цінностей. Він не уявляв розвиток України без її інтеграції в систему планетарного прогресу. У своїй промові на Українському просвітньо-економічному конгресі у Львові в 1909 р. Левитський виголошував: "Нехай живе і росте національна культура, вибудована на ґрунті загальнолюдських всесвітніх ідей..." [24, 7]. У безпосередньому зв'язку з необхідністю втілення "загальнолюдських всесвітніх ідей" виросла широка кооперативна робота "артільного батька". На сторінках часопису "Слово" він писав, що "кооперація це один з цінних елементів, які, покладені в основу... відродження нашого народу, допоможуть йому стати на... шлях всесвітніх, загальнолюдських ідей" [25, 13].

Погляди М. Левитського мають науково-пізнавальне значення не лише через вагомість його особистості, активної громадської роботи та високого авторитету в суспільстві. Вони також представляють інтерес завдяки своїй теоретичній самостійності. Аналіз суспільного буття привів Левитського до формування власної концепції соціально-політичного розвитку, яку він назвав "Закон історичної перспективи". Її положення сформульовані у березні 1918 р. у праці "До схеми поступу людства в зв'язку з сучасним моментом".

Зміст "Закону історичної перспективи" полягає в тому, що прогрес людства відбувається за умов володіння суспільством знаннями про минуле, врахування його, об'єктивної оцінки свого сучасного стану та бачення подальших перспектив свого поступу. У разі дотримання цих умов суспільство здатне розвиватися. Схематично М. Левитський так малював поступ людства: $A \rightarrow B \rightarrow X$, де A – минуле, B – сучасне і X – майбутнє. За відсутності одного з елементів – знань про минуле або реальної оцінки сучасності чи неспроможності суспільства побачити перспективу, з погляду Левитського, у суспільному розвитку настає період застою і катаклізмів [13, 27–29].

Історичний поступ Микола Васильович характеризував як "сталю полосу з гартованої сталі, яка має прикмети й особливості страшної, незвичайної сили пружини". Ця "пружина" закріплена в точці "А" – в історичному минулому і діє в напрямку "відповідно вимогам історичного закону". "Не можна її вирвати з точки А, ні взагалі порушити її в цій точці", – говорив Левитський, наголошуючи на тому, що не можна змінити історію, на якій ґрунтується сучасне і майбутнє [13, 29].

В інших точках волею лівих чи правих політичних сил "пружину" "можна гнути до певної міри, але не зламати". При цьому, зайшовши в крайню позицію, вона обов'язково повертається, заходячи вже в протилежний сектор можливих соціально-політичних дій. "І так вона буде хитатись, – вказував Микола Васильович, – з боку в бік, поки не стане на належне їй місце" – читай, поки суспільство не знайде оптимальний курс політичного розвитку відповідний "вимогам історичного закону" [13, 29–30].

М. Левитський суворо застерігав проти політичного розкачування суспільства, політичного радикалізму і екстремізму, який неминуче призводить до політичної помсти, розрухи і, як наслідок, великих жертв. При цьому автор "Закону історичної перспективи" акцентував увагу на складності для суспільства розгледіти справжній напрямок дії "історичної пружини". Вона, як казав Левитський, "мимоволі дуже підводить..., ніби обманює через щось громадянство". Неприродні крайні точки політичного курсу "сліпці з правого і лівого боків" часто сприймають як належну ситуацію. "Сліпенькі людя, – говорив Левитський, – не розуміють..., що пружина випадково опинилась у цій крайній точці на якийсь час..., що вона тут не зостанеться назавжди, що при першій можливості вона

вирветься звідціль”. “І чим більш і далі її одігнуть, – наголошував Левитський, – тим дужчий, сильніший удар її, тим більш немилосердно, нещадно все нищить... , коли вирветься” [13, 30,32].

Робота “До схеми поступу людства в зв’язку з сучасним моментом” створювалася під час революційних подій 1917–1918 рр. і її положення очевидно формувалися під впливом політичних умов тієї доби. Власне, в ній “на основі великого закону історичної перспективи” представлений аналіз поточної соціально-політичної ситуації, про що і декларується в самій же назві праці – автор вказує на її зв’язок “з сучасним моментом”.

Позитивно ставлячись до революції як такої, М. Левитський висловлював велику стурбованість радикалізацією політичної боротьби, зростанням радикально лівої тенденції революційних перетворень. Він вважав, що така ситуація може об’єктивно викликати потужний супротив і спровокувати правий реванш. “Чим більш ліві поглиблюють революцію... , чим далі вони одгинають... пружину од належного їй місця... , – говорив Левитський, – тим далі, вирвавшись з їх рук, вона б’є управо...” [13, 30].

Микола Васильович також застерігав, що надмірна революційність здатна обернутися у свою протилежність силами самих же революціонерів. “Безтолкове гнуття пружини уліво може не тільки пошкодити справі революції, – вказував він, – а просто знищити всі здобутки революції... і поставити населення перед розбитим коритом після принесених великих жертв. Тут є всі елементи контрреволюції”, – констатував Левитський [13, 32].

Будучи сам “давнім соціалістом”, як він казав про себе, однак “стоючи на ґрунті чисто реальним, історичним, на основі великого закону історичної перспективи”, М. Левитський намагався об’єктивно оцінити політичні дії соціалістичного табору революції і дав йому дуже суворий вирок. З огляду на подальший розвиток революційних подій та постреволюційну історію є підстави стверджувати, що сумні передбачення “артільного батька” значною мірою виявилися пророчими, а запропонований ним закон підтвердженим. Більшовицький – ліворадикальний курс – серед своїх наслідків мав і тоталітарний політичний режим, і необґрунтовані репресії, і голодомор, інші негаразди. Це те, що Л. Троцький назвав “зраджена революція” [26], а М. Левицький просто – “контрреволюція”.

Микола Васильович відповідально ставився до своїх теоретичних міркувань щодо закономірностей історичного поступу. Не будучи схильним до абсолютизації своєї позиції, “артільний батько” здійснив те, що в сучасні часи назвали б апробацією результатів дослідження. З приводу справедливості основних положень сформульованого “Закону історичної перспективи” Левитський проводив консультації з багатьма представниками різних течій громадськості, політичних партій, друзями і сторонніми людьми, і в результаті вони одержали оцінку, за його словами, у колах “більш-менш науково-досвідчених і свідомих взагалі”. “Усі одноголосно, часом після деяких пояснень з мого боку, – писав Микола Васильович, – визнали, що пропонувана мною схема... заслуговують увагу громадянства” і “багато людей, – продовжував він, – просило мене... написати про се...”. Це і змусило Левитського викласти свою теорію історичного поступу на письмі і готувати рукопис до друку “в надії, що може хтось... зробить якісь додатки, внесе якісь поправки і т.д.” [13, 24].

Нам не доводилося бачити працю “До схеми поступу людства в зв’язку з сучасним моментом” в опублікованому вигляді, як і знайти в науковій літературі аналіз чи хоча б згадки про неї. Віддаючи належне морально-етичному і науково-пізнавальному значенню розгляду теорії М. Левитського, зазначимо, що потреба оприлюднення “Закону історичної перспективи” важлива не лише з погляду пошанування яскравої постаті нашої історії. Концепція “історичного поступу” Левитського вочевидь заслуговує пильного наукового аналізу через свою самостійність та справедливість своїх положень. Видається обґрунтованим вважати, що відкритий “Закон історичної перспективи” після тривалого забуття може бути продуктивно застосованим при прогнозуванні громадсько-політичних настроїв та динаміки політичного процесів у цілому, здатний пояснити певні аспекти циклічно-хвильового характеру суспільного розвитку. Має він потенціал і в політико-виховній роботі, як застереження проти радикалізму та екстремізму.

Погляди М. Левитського заслуговують на почесне місце в історії української політичної думки та теорії політології. Сформовані на основі сучасних йому знань, вони органічно поєднують різні напрямки суспільної думки у досить цілісну за охопленням проблем

соціального буття та гуманістичну за спрямованістю світоглядну концепцію. У поглядах Левитського знайшли відображення як загальні питання історичного поступу, так і універсальні постулати повсякденного ставлення до політики та політичної поведінки. Ключовим елементом політичних ідей Левитського виступає моральна відповідальність перед народом. Гуманізм – ось головний стержень політичної концепції Левитського. Воно й не дивно, бо як казав сам же Микола Васильович, "до людей взагалі я можу ставитися тільки з любов'ю..." [17, 4].

У всі часи ніхто з дослідників історичного минулого не зміг заперечити великий вплив М. Левитського на життя сучасної йому епохи. Невід'ємною складовою цього впливу були й погляди "артільного батька" на політичну дійсність – таку здавалося, на перший погляд, далеку від його повсякденної роботи сферу суспільства.

Література

1. Божко Л. М. Левитський як кооператор і його хліборобські спілки. – Львів: З друкарні І. Айхельбергера і Сп., 1909. – 14 с.
2. Фаресов А. Артельный батька. Очерк // Живописное обозрение. – 1898. – № 34. – С. 684–685; № 36. – С. 727–729.
3. Його ж. Народники и марксисты. – Санкт-Петербург: Тип. М. Меркушева, 1899. – 56 с.
4. Височанський П. Начерк розвитку української споживчої кооперації. У 2-х ч. – Катеринослав: Книгоспілка, 1925. – Ч. 1. – 180 с.
5. Пожарський П. Нариси з історії української кооперації // Українська кооперація. – 1918. – № 4. – С. 53–92; № 5–6. – С. 97–136.
6. Микола Васильович Левитський // Сільський господар. – 1918. – № 7. – С. 1–3.
7. Савич А. П. Артельный батька – Н. В. Левитский // Черниговский кооператор. – 1918. – № 11. – С. 1–2.
8. Бачинський М. Голод на початку 90-х років на Херсонщині і діяльність М. В. Левитського // Записки Одеського наукового при УАН товариства. Секція соціально-історична. – 1927. – № 1. – С. 23–53.
9. Кокоріна О. І. Критика економічних поглядів ліберального народника М. В. Левитського // З історії економічної думки на Україні. – К.: АН УРСР, 1961. – С. 300–327.
10. Вовченко В. Б. Архівна спадщина кооператора, державного і громадського діяча М. В. Левитського (1859–1936): історія, реконструкція, зміст: Автореф. дис. ... дис канд. іст. наук: 07.00.10. – К., 2007. – 14 с.
11. Костик Є. П. Дискусії навколо діяльності М. В. Левитського // Укр. селянин / Зб. наук. праць. – Вип. 11. – 2008. – С. 125–128.
12. Марочко В. І. Українська селянська кооперація. Історико-теоретичний аспект (1861–1929 рр.). – К.: М. Р. Kots Publishing, 1995. – 244 с.
13. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ). – Ф. 327, № 31.
14. Из рассказов Н. В. Левитского. Записал П. Х. (пер. с украинского) // Муравейник. – 1916. – № 45. – С. 873–874.
15. ІР НБУВ. – Ф. 327, № 54.
16. Там само. – № 118.
17. Там само. – № 121.
18. Там само. – № 69.
19. Там само. – № 241.
20. Там само. – № 42.
21. Там само. – № 555.
22. Там само. – № 115.
23. Там само. – № 122.
24. Перший український просвітньо-економічний конгрес, уладжений Товариством "Просвіта" в сорокліте заснованя у Львові. В днях 1 і 2 лютого 1909 року. Протоколи і реферати / Зредагували Д-р Іван Брик і Д-р Михайло Коцюба. – Львів: НГШ, 1910. – IX+655 с.
25. Левитський М. З приводу відкриття постійного кооперативного відділу у "Слові" // Слово. – 1908. – № 37. – С. 11–14.
26. Троцький Л. Д. Преданная революция: Что такое СССР и куда он идет? // <http://magister.msk.ru/library/trotsky/trotl001.htm> (на 21.12.2010).

Анотація. Фареній І. А. *Политические взгляды и "Закон исторической перспективы" Николая Левитского.* В статье раскрыты политические взгляды и политологические концепции всемирно известного украинского кооперативного деятеля Николая Левитского (1859–1936). Показано его воззрения на социалистическую перспективу развития человечества, национальный вопрос и закономерности социально-политических процессов.

Ключевые слова: Николай Левитский, политические взгляды, политическая мысль, политология

Summary. *Fareniy I.A. Political looks and “Law of historical prospect” of Mykola Levytskyi.* In the articles exposed political looks and political science conceptions of the world-wide Ukrainian co-operative figure Mykola Levytskyi (1859–1936). His attitude is shown toward the socialistic prospect of development of humanity, vision of national question and conformities to law of socio-political processes.

Key words: *Mykola Levytskyi, political looks, political idea, political science*

УДК 94(477)“18/19”:281.9

К.О. Єлєсіна

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ НА СЕРЕДНІЙ НАДДНІПРЯНЩИНІ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ГРАФІВ БОБРИНСЬКИХ

З’ясовано місце та роль родини Бобринських у релігійно-церковному середовищі Середньої Наддніпрянщини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Розглянуто різні аспекти діяльності, зокрема будівництво храмів, пам’яткоохоронна робота, підтримка церковнопарафіяльної освіти, забезпечення гідного рівня життя духовенства.

Ключові слова: *графи Бобринські, Смілянський маєток, конфесія, духовенство, церковнопарафіяльна школа*

Діяльність родини Бобринських довгий час залишалася поза межами наукових історичних досліджень, що було викликано “класовими” підходами тлумачення історії. Ті ж оцінки, що зрідка з’являлися у науковій літературі, надавали родинній активності Бобринських однозначно негативного відтінку, трактуючи її як таку, що була спрямована на задоволення власних інтересів у майновому сенсі. Однак, прискіпливий і детальний розгляд діяльності представників родини Бобринських дає змогу побачити її різноплановість, багатовекторність та віднайти позитивні риси, що вплинули на розвиток Середньої Наддніпрянщини. Причому не лише соціально-економічний, а й культурний. Церковно-релігійне життя, як одна із площин культурного поступу цих територій, також продовжує залишатися недостатньо з’ясованою зі схожих причин, передусім через потребу подолання радянських ідеологічних стереотипів. У цьому сенсі актуальним видається дослідження, що має на меті з’ясування ролі різних представників родини Бобринських у церковно-релігійному житті Середньої Наддніпрянщини у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Незважаючи на те, що окремі аспекти діяльності графів Бобринських висвітлюються у сучасних наукових дослідженнях, зокрема господарський – у монографії Н. Темірової [1], археологічний та пам’яткоохоронний – у статтях О. Марченка [2], С. Безсонової [3], Т. Клименко [4], на сьогоднішній день не створено праць, у котрих висвітлювалося б питання впливу діяльності родини Бобринських на загальне церковно-релігійне становище на Середній Наддніпрянщині. Джерелами для подібного дослідження виступають архівні матеріали, представлені документами 127-го фонду Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, матеріали дореволюційної періодики, зокрема, “Киевские епархиальные ведомости” [5], статистичні матеріали видань, опублікованих до 1917 р., зокрема “Памятная книжка Киевской епархии” [6] та “Смела” [7], особисті спогади нащадків родини Бобринських [5].

Отож, володіння графів Бобринських на Середній Наддніпрянщині територіально охоплювали межі Смілянського маєтку, що розташовувався у межах Черкаського та Чигиринського повітів (а також кількох сіл Звенигородського повітів, що не входили до його складу) Київської губернії. У 1838 р. дружина дійсного статського радника Олексія Бобринського (1800–1868) Софія Олександрівна (1799–1866), уроджена Самойлова, придбала у свого брата М. Самойлова Смілянський маєток із центром у Смілі [1, 50]. Протягом 70-ти років, до 1918 р., діяльність представників різних поколінь “смілянської” (“української”) гілки родини Бобринських була спрямована на всебічний розвиток цих територій. Дбаючи про соціально-економічну, освітню, культурну сфери своїх маєтностей, Бобринські приділяли значну увагу підтримці церковно-релігійного життя.

Основним виявом діяльності графів Бобринських у конфесійній сфері було будівництво та загальна підтримка православних церков. До моменту переходу Смілі у володіння Бобринських у містечку функціонувало 3 православних храми. Найдавнішим із них був